

**IUS REGALE
MONTANORUM**

aneb

**PRÁVO
KRÁLOVSKÉ
HORNÍKUOV**

z latiny přeložil Petr Přespole roku 1460

k vydání připravil Jaroslav Bílek roku 2000

IUS REGALE MONTANORUM

aneb

PRÁVO KRÁLOVSKÉ HORNÍKUOV

„Počínají se kněhy Právo královské Horníkuov nazvané, všem horníkóm po království Českém příslušející, vydané ot najjasnějšieho kniežete a pána, pana Václava druhého, krále českého šestého a polského, kterýžto počal jest kralovati léta božieho 1291 a léta božieho 1300 měsíce června týž král Václav štědrý kázal jest najprve na Horách Kuthnách dobré groše stříbrné Vlachóm některakým kovati a pro tu příčinu duvor mince královské na Horách Kuthnách Vlašský duvor slove a potom týž král léta božieho 1305 umřel jest a na Sbraslavi pochován, kterýžto klášter on byl založil.“¹

[Ius Regale Montanorum incipit]

[Wenceslaus Dei gratia secundus, rex Bohemiae, qui primo regnum Poloniae Deo auxilium parante ipsi regno Bohemiae coadjunxit, montanis suis per regnum Bohemiae universis, gratiam suam, et hunc librum, et in eo veram juris montanorum cognoscere veritatem.]²

I počíná se tuto najprve královské pozdravenie.³

Václav, Boží milostí šestý král Český, kterýžto najprve království polské Bohem pomocí pójčennú témuž království Českému připojil jest, Horníkóm svým po království Českém všelikterým milost svú a tyto kněhy a v nich pravú práva horníkuov poznati pravdu.⁴

[Sequitur prohemium libri huius]⁵

Skonalo se královské pozdravenie; počíná se předmluva v kněhy tehož práva královského.⁶

Otče nerozený, studnice všie dobroty, kterýžto aby lidský národ dokonale živ byl, práva přesvatá skrze ústa kniežat božsky vynesl si, přispoř v nás nábožných Tvých též milosti moc, abychom takéž věrným horníkóm našim, jichžto netoliko království naše, alebrž veškeren okršlek zemí pracemi těš se, práva vydati mohli, aby nám k spasení i jim prospievalo k upokojení a nevýmlyvnému jménu Tvému, k slávě a ke cti; tak zajisté musejí prve duše, potom jazykové býti naučeni, protož oby-

¹ Úvodní poznámka autora českého překladu Ius regale montanorum z roku 1460 Petra Přespole. Na rozdíl od ostatního textu je v uvozovkách a vytištěna kurzívou. Podobně jsou odlišeny i některé další vysvětlivky, které P. Přespole připojil k závěrům jednotlivých knih IRM.

² Hranatými závorkami oddělený úvod k latinskému znění IRM publikovanému H. Jirečkem synopticky s dalším později vzniklým českým překladem tohoto zákoníku v díle *Codex juris bohemicus I* z roku 1867, na str. 266 až 435. Jako předlohu pro otisk latinského textu IRM, který byl dlouho považován za jeho nejstarší originálu se blíží verzi, pocházející z poloviny 14. století, H. Jireček použil právní kodex uložený pod sg. IV a/8 X ve Státním okresním archivu Kutná Hora a pro otisk českého textu rukopisný sborník z roku 1528 deponovaný pod sg. MS XVII D 43 v Národní knihovně České republiky v Praze.

³ Upozornění P. Přespole na královskou předmluvu.

⁴ Skutečnost, že Václav II. podle této dedikace věnoval IRM všem svým horníkům v království českém, má z právního i historického hlediska zásadní význam. Naprosto jednoznačně totiž dokazuje, že panovník charakterizoval a také vydal IRM jako obecný horní zákon platný pro celé české země. Třebaže IRM touto normou, jak svědčí dějiny našeho báňského práva i samotného hornictví, zůstalo po dobu 200 až 250 let a potom až do svého zrušení v roce 1854 si zachovalo aspoň omezenou právní jurisdikci, přesto určitá část naší i zahraniční historiografie, která se snažila obhájit teorii o německém resp. jihlavském původu českého horního práva, od poloviny 19. století soustavně zpochybňovala jeho prioritní dějinnou úlohu. Díky jejímu vlivu tak zákoník Václava II. zůstal až do nedávné doby v historickém stínu tzv. velkého jihlavského privilegia, DIR a jiných dokumentů této provenience.

⁵ Latinská poznámka k předmluvě IRM z citované edice H. Jirečka.

⁶ Upozornění P. Přespole na proemium ke knihám královského práva.

čejem zvyklým jeho pomoci požádající, kterýžto otec jest světel i všech osvícení počátek, a ot něhožto všecka dání nejlepší plovú⁷ a darové dokonalí s stupují; ustanovujeme, aby všelikteří horníci, kteréžto velebnosti naše zpravuje saud pod těmito práva příkázáními, točisto poctivě živu býti, druha neurážeti, právo jeho jednomu každému dáti, obcovali. Ale poněvadž na každý den proti právóm děje se a zlí zle činiti nestydie se, protož aby zlá děnie nezuostala nepomstěna, ani účinku převrácenost drzým nešla ku příkladu, potřebnosti sůžení býváme škodlivé žádosti pod práva řeholami sevřieti, aby zlí strachem pokuty dobří učiněni byli a dobří práva otplatú lepší byli; nic zajisté poslušenstvie neprospělo by pokorným, ač potupa potupníkom neškodila by. Protož takto náš úmysl počněme; jedno zajisté umieněnie toto vždycky pokládáme: všecko, cožkolivěk prve nedokonalé nebo zmatené vidělo se jest, to vyčistiti a dokonalé z nedokonalého vylíčiti. A poněvadž z mnohých nám otázek, skrze naše horníky žalujícíe podaných, snažně spravedlnosti žádajících, mnoho sme byli sebrali tak pro práva neuměnie,⁸ jakožto pro nedostatek a práva smiešenie opravenie hodného; protož chtějíce v těchto kněhách, jimžto jméno zvláštne připisujeme Právo královské horníkuov, všeho práva doplniti nedostatek a cožkolivěk v právě starém pochybenie bylo by, otevřenějie vyvázati a světlejšie všem žádajícím naučenie práva vydati horníkuov.⁹ Vtipně prohlédající, že každá věc skrze rozdělenie lépe otvierá se, protože rozdělenie každého skutku úmysl čtúcieho zbuzuje, mysl rozumného připravuje a paměť řemeslně napravuje, protož toto dielo naše k rozumnosti širšie v tyto čtvery kněhy umienili sme rozdělití, aby všickni, na něžto příslušie tato uměti práva, staré opustiece omyly, pravú v nich práva opatrnost horníkuov spatřovali by, a aby potom našeho práva osvíceni jsúce dobroděním, po správných téhož práva stezkách k spravedlnosti činěni bez bezces-tie spasitedlně kráčeli. Všecko pak právo horníkuov, jehož požíváme, neboť příslušie k osobám nebo k dolóm anebo k propojičkám, ku požádáním žalob i jich příšnostem,¹⁰

[Liber Primus]¹¹

Cap. I.¹²

ale najprve o osobách vizme: málo zajisté jest právo poznati, ač osoby, jichžto příčinú ustaveno jest, nebyli by věděny;¹³

⁷ Tj. plynou.

⁸ Tj. neznalost.

⁹ Ius regale montanorum představovalo na svou dobu moderní kodifikaci horního práva, kterou byly sjednoceny a upraveny dávno již v báňském provozu užívané zvykové normy s nově formulovanými předpisy, jež si vynucovala tehdejší praxe. Návaznost tohoto zákoníku na dřívější právní uzance je patrná nejen z toho, že převzal některá jeho koncepti neodporující ustanovení nejstarších jihlavských řádů, ale i z jeho četných odkazů na zvyklosti a stará hornická práva, konkrétně v případě urburních dávek, rudokupeckých výsad, vyměřování a propůjčování dolů a mnoha dalších.

¹⁰ Z textu P. Přespole vypadla slabika „slu“; má zde tedy být „příslušnostem“, tj. spojitostem nebo souvislostem.

¹¹ Zatímco v latinském a českém znění, které otiskl H. Jireček, je na tomto místě zařazen titul *Liber primus* resp. *První knihy*, a pod ním *Kap. I.*, Přespolův překlad pokračuje plynule bez jeho přerušení těmito vsuvkami. Přihlédne-li se jak k této rozdílné grafické úpravě, tak i k dalším odchylkám mezi touto latinskou a Přespolovou českou verzí, lze soudit, že tento autor při svém překladu IRM použil nikoli tzv. kutnohorský kodex, nýbrž jinou předlohu, nejspíše tzv. roudnický rukopis, pokládaný M. Boháčkem za nejstarší z dochovaných latinských textů tohoto zákoníku (*Dva nepovšimnuté rukopisy horního zákona krále Václava II.*, Studie o rukopisech, 1966, str. 70/71) anebo přímo latinský originál uložený ještě tehdy v královské komoře.

¹² Přespolův překlad byl pro možnost jeho detailnějšího porovnání jak s jeho mladší a známější českou recenzí, uvedenou v rukopisném sborníku z roku 1528, tak zejména s původní verzí zákoníku Václava II. z tzv. kutnohorského kodexu zčásti upraven podle jejich publikovaného vydání z roku 1867. Za úvodní autorovu poznámku byl zařazen originální text *královského pozdravení* a celý překlad byl po vzoru latinské předlohy této edice paragrafován a rozčleněn rovněž původními tituly jednotlivých knih a kapitol. Latinské názvy knih včetně panovnické dedikace a čísel paragrafů jsou od českého znění odděleny hranatými závorkami, latinské názvy kapitol a jejich římské číslování jsou zvýrazněny tučným písmem.

¹³ Ius regale montanorum se jako první z evropských horních zákonů soustavněji zabývalo perzonální stránkou báňského podnikání a jeho organizace. Všechny osoby v stříbrorudném hornictví rozdělilo v podstatě na čtyři skupiny podle jejich pravomocí a způsobu účasti na uspořádání, řízení a kontrole tohoto oboru výrobní činnosti a podalo podrobný popis jejich správních a pracovních působností a kompetencí. Proto také na jeho základě lze dnes